

ADATOK KUPUSZINA NÉPRAJZÁHOZ

G. CZIMMER ANNA

A kupuszinai falukutatás során 1951 januárjában a betegségek népies gyógykezelésére vonatkozó adatok gyűjtését vállaltam magamra. Kutatásom anyaga részint és nagyobb részben a szellemi néprajz, kisebb részben a tárgyi néprajz körébe tartozik. Tárgyát képezték:

1. Gyógyító személyek felkutatása és megismerése
2. Gyógynövények és más népies gyógyanyagok használata
3. Babonás gyógymódok és ráolvasások
4. Mindennemű egészségügyi vonatkozású hiedelmek, szólásmondások és hagyományok. Egészségvédő és betegségelhárító babonák.

Fenti kitűzött célomra vonatkozóan sok és érdekes anyagot találtam, és azonkívül feljegyeztem egyéb néprajzi anyagot is, amelyet alkalomadtán megfigyelhettem vagy beszélgetés alkalmával tudomásomra jutott, bár kitűzött szempontommal nem függött össze.

GYÓGYÍTÓ SZEMÉLYEK

Szándékosan kerülöm a „kuruzsló” kifejezést, amellyel általában az orvosi diplomával nem bíró személyek gyógyító ténykedését szokták jelölni, azért, mert e kifejezésben benne van az üzletszerű tevékenység fogalma is. Az igazi népi gyógyítók pedig nem üzletszerűen alkalmazák tudományukat, hanem segíteniakarásból, együttérzésből, önzetlenül, mivel maguk is a nép egyszerű fiai. A kupuszinai népi gyógyítók pedig ilyenek, és nem kuruzslók.

Két személy működik jelenleg is a községben, akiknek „tudományuk van” és mindkettőjük tudományának hagyományai is vannak. Az egyik *Guzsvány Őrzse néni, a csontrakó*. Tíz éve gyakorolja a tudományát. Őelőtte is volt a falunk egy csontrakója, Szmoleniczki Jóska bácsi. Az ő halála után „jött rá véletlenül” Őrzse néni, hogy neki is csontrakó képessége van. A szomszédban egy asszony kifecskült a bokáját, és ijedtében őhozzá sántikált át, hogy segítsen rajta. Ő meg olyan ügyesen helyreigazította, hogy egyszeribe híre ment a faluban, és attól kezdve mindenki hozzá fordul, ha valami baleset éri kezén-lábán. Őrzse néni

csak kezébe veszi a tagot, megtapogatja, és rögtön megérzi, ami nincs a helyén. Megmondja, hogy eltört-e a csont, vagy pedig csak megrándult, vagy kiment a helyéből. A ficantodást ügyesen nyomogatja, kenegeti szappanos kézzel, és egyszer csak roppant egyet, és helyreugrik a csont, és mindjárt alábbhagy a fájdalom. Ha megállapítja, hogy törött a csont, akkor ő el nem mozdítja, hanem beküldi a beteget Zomborba a doktorokhoz. Nem alkalmaz semmiféle kötést, sem gyógyírt, sem sínt. Guzvány Őrse néni őstehetség. Teljesen tanulatlan, soha semmiféle anatómiai ábrát az emberi testről nem látott, könyvet nem olvasott, semmiféle tanfolyamra nem járt. Mint ő mondja, nem is „kívánatos” (nem kíváncsi) ő semmire, és nem is volt soha. Amit tud, azt isten adományának tartja, és csak isten segítségével gyógyít, jószívből. Azt állítja, hogy ő mindig kérte az istent, adja meg neki, hogy ő másokon segíthessen. Működése közben is imádkozik magában. De nem valami babonás ráolvasást mormol, hanem csak kéri az istent, hogy vezesse a kezét. Ő önmagát csak eszköznek tekinti isten kezében. Ez a vallomása önmagáról. Ami egyéniségét illeti, 58 éves, tipikus ájtatos parasztaszony, semmi rendkívüli nincs rajta. A falu népe nem veszi körül semmi babonás tisztelettel vagy félelemmel. Nincs neki semmi titka, ő nem vajákos és nem rejtelmes személy. Egyszerűen csak ügyes kezű, és bizalommal vannak hozzája. A fiával, menyével és kisunokájával lakik együtt. Hogy mennyire nem kuruzsló és nem akar orvosokkal versengeni, mutatja az a körülmény, hogy ottjártamkor éppen kisunokája beteg volt, és ő a maga feje után nem adott neki semmit, hanem elment a patikába, és a patikustól kért orvosságot a kicsi számára. A gyógyszerész egyébként igen jó véleménnyel van róla. Többször működtek együtt, és tanúsága szerint Őrse néni mindig csak segített, soha bajt nem csinált.

A másik személy, akinek tudománya van, *Bavka Ruzsa néni*. Ő a sebes szájak gyógyítója, akit faluszerte ismernek. Saját készítésű gyógykenőcse van, amely olyan kitűnő, hogy még nem volt rá eset, hogy háromszor kellett volna bekenni vele a sebes száját, mert ha előszörre nem, másodszorra biztosan használ. Ruzsa néni gyógyírja családi örökség. A népi gyógyító tudomány egyik jellegzetes jelensége, hogy gyakran apáról fiúra, anyáról leányára száll, és egy családnak a tagjai több generáción át művelik a gyógyítást. Ruzsa néni is egy ilyen régi „orvos”-család leszármazottja. „Orvosnak” nevezték az ő öregapját, Nagyfejeő Pált, azért, mert tudta a veszetzéget gyógyítani. Nagyfejeő Pál egyike volt azoknak a régi „veszett-orvos”-oknak, akik a pasztórlítás előtti időben titkos szerekkel kezelték a megharapott embereket, s akik országszerte működtek. Ezekről orvostörténeti munkákban lehet adatokat találni, és amit Nagyfejeő Pálról még ma is mesélnek a faluban, az megfelel a régi orvostörténeti adatoknak. Eszerint az ő titkos szerének is kőrisbogár volt a hatóanyaga, amely a veszetzégnek ősrégi népi szerere. A kupuszinaiak még tudják, hogy „olyan volt az ő orvossága,

mint a puskapor, és bűdösbogarakból volt csinálva, amik az orgonafán vannak”.

Nos hát, ez a nagy hírv Nagyfejeő Pál még más orvosságokat is tudott, és ismert néporvos volt. Tudományát leányára, Nagyfejeő Viktóriára hagyta, és az is élt vele. De közben az idő és a tudomány haladt, a pasztőröltés elterjedt, majd kötelező lett, és kiszorította a népi szereket a használatból. Nagyfejeő Viktória az anyja volt a mi Ruzsa néninknek, akit férje után hívnak Babkának. Ő már csak a szájenőcs készítését tanulta meg anyjától, és sikereit ezzel aratja. Ruzsa néni 70 év körüli, kissé süket, de egyébként igen élénk és mozgékony öregasszony. Orvosságáról elfogódás nélkül beszél, nem titkolózik, de nem is kérkedik, nincs nagyra vele. Készségesen elmondja, hogy miből s hogyan készíti. Tavasszal a kerti rutának a zöld szárát és leveleit, azonkívül zsályát összevagdál és kés fokával összetör apróra, ezt elkeveri színmézzel (menye azt mondja, hogy nagypénteki méz kell hozzá, de Ruzsa néni azt mondja, az nem fontos, csak méz legyen), végül tesz belé egy kevés „kénkövet”, ahogy Kupuszinán a kékkövet (rézgálicot) nevezik. Mindezeket jól összedörzsöli, és elteszi egy vizespohárba, papírral letakarva. Kérésemre mindjárt előhozta és megmutatta. Amikor valakinek kisebesedik a szája vagy megdagad a foghúsa és nyáladzik, csak elmegy Ruzsa nénihez — akár kisgyerekről, akár felnőttekről van szó —, ő megkeni a száját a mézes kenőccsel, és mindjárt megkönnyebbül. Esetleg még egyszeri kezelésre lesz szükség, de háromszor még sose kellett használni, olyan jó. Ruzsa néni semmiféle vallásos motívumot nem kapcsol a szere használatához, ebben különbözik a többiektől.

Mert — közbevetőleg mondván — a kupuszinai népi gyógykezelésre erősen rányomja a bélyegét a vallásos-babonás szellem. Ezt majd látni fogjuk még a következőkben. Babonás ráolvasásokkal „gyógyító” személy több van Kupuszinán, de ezek nem érdemelnek név szerinti említést, mert ezeknek sem egyéni tehetségük, sem öröklött tudományuk nincs, és működésük nem egyéb misztifikációnál, visszaélnak a tudatlan nép hiszékenységével.

GYÓGYNÖVÉNYEK ÉS MÁS GYÓGYANYAGOK

Amikor a kisbaba erősen nyáladzik, és a szája belseje felhólyagosodik vagy kisebesedik, akkor „birsalma csutáját” megfőznek vízben, annak nyálkás és húsos ízű levébe belemártanak egy lúdtollat, és megkenetik vele a kicsi száját.

Aki megvágja az ujját vagy üvegbe lép, a sebre vadkáposztalevelet tesz. Egyik háznál sebre való fűnek használták azt, amit egyszer az andocsi búcsúról hoztak, és elültették a kert végében. Csipkés levele van, és amikor letörik, sárga lé folyik belőle. Megnézván a növényt, láttam, hogy vérehulló fecskefű (*Chelidonium majus*).

Gyógyteát főznek apróbojtorján- és cicfarokfűből (*Agrimonia eupatoria* és *Achillea millefolium*). Ezt panaceaként használják.

A legősibb belső népies szer, a „saját vizelet” használatára is találtam adatokat. Egy fiatalasszony mesélte, hogy szülés után, amikor gyenge volt, egy idősebb asszony tanácsára két hétig mindennap ivott egy tele maroknyit a saját friss vizeletéből. Azt állította, hogy nagyon jót tett. Az bizonyos, hogy megerősödött, s ezt a nép egyszerű fia téves általánosítás, okoskodás alapján a használt szernek tulajdonította. Egy öregasszony pedig elmondta, hogy a szája szélén egyszer egy seb támadt, és ő megijedt, hogy tán csak nem lesz rákseb. Mindennap bekente a saját vizeletével, és három hét alatt teljesen elmúlt. Bizonyos, hogy nem rákseb volt, hanem ekcéma vagy sömör lehetett. A vizelet mint gyógyszer általánosan elterjedt minden népnél a primitív orvoslás egyik tényezőjeként. A most gyűjtött adatok azt mutatják, hogy ezek az ősmotívumok kírthatatlanok a népből.

A nemi váladékok közül az ondó külső használatáról hallottam példát. De bizonyos, hogy itt a nemi váladék nem mint anyagi szer, mint kenő-borogató anyag jön tekintetbe, hanem a hozzá fűződő mágikus hit. Az adott esetben ugyanis arról volt szó, hogy egy fiatalasszónynak első gyermeke anyajeggyel született. A szemöldöke fölött olyan jegy volt, mint egy kis fürt szőlő. Ennek elmulasztására ajánlotta egy idősebb asszony, hogy „várja meg, amíg legközelebb az urával lesz, és akkor annak a »meleg természettyiből« vegyen egy keveset az ujjára, és azzal kenje meg a kisgyerek homlokát”. Nyilvánvaló, hogy itt az öröklött elváltozást a népi gyógyítás mágikus összefüggés alapján az apától szervesen származó anyaggal akarja gyógyítani.

Ismerik és használják a mákfefőzetet a síró kisgyermek csillapítására. Tudják, hogy veszedelmes mérég, és emlegetnek haláleseteket is a használatával kapcsolatban, de mégsem hagyták még el.

Kupuszinán a kenés és masszírozás mint fizikai gyógy mód igen elterjed. Hivatásos kenőasszonyról nem hallottam, hanem igen sok asszony ért hozzá, és egymás látogatása meg divánózás alkalmával ügyes kézzel megnyomogatják és kenetik egymás fájós tagjait. „Nyomkodd mán meg a hátamat, Verka, ha mán itt vagy”, mondják.

A bábaasszony tanult és értelmes nő, nem foglalkozik ilyesmivel.

Fájdalomcsillapításra leginkább a patikában kapható „huzatport”-t használják, amely a patikus felvilágosítása szerint koffeines kombinált por. Az elnevezés mutatja, hogy sokféle megbetegedés okozójának a huzatot tartják.

A NÉPI BETEGSÉGSZEMLELET

A betegségek eredetéről való felfogás és mibenlétükről való vélekedés megnyilvánul szavakban, kifejezésekben és babonás diagnosztizáló eljárásokban. Ezek elárulják a betegségdémonokban és a rontó személyek-

ben való hitet. Erre vall pl. a „megverték szemmel”, a „beboszorították”, „elvittek az álmát”, „rosszra gázol” kifejezés. Pl. ha lány vagy fiatalasszony arcán valami kis pattanás elmérgesedik, aztán elvakarja és másnapra már tele van a fél arca, nyaka vörös foltokkal, sebekkel, akkor, ha éppen búcsú vagy lakodalom előtt történik az ilyesmi, ami elcsúfítja a lányt, és elrontja az egész mulatságát, ezt azzal magyarázzák, hogy „alighanem beboszorították” az irigyei, vagyis valami rontás vagy boszorkányos tétemény van a dologban.

A „rosszak” közelebről meg nem határozott, körül nem írt fogalmai az egészség megrontóinak, de kétségtelenül nem tulajdonságot, hanem személyt jelentenek. A rontó erő perszifikálása tűnik ki abból a szokásból, hogy az újszülött pólyájára keresztbe rózsafüzért (szent olvasót) tesznek, és az ott van egészen addig, amíg a kisbabát a templomba nem viszik bemutatni. A gyermekágy után az anyának ez az első útja ki a házból. A rózsafüzért azért teszik a pólyára, hogy a „rosszak el ne cseréljék”. A rosszak különösen a kisgyermek és a menyasszony körül leleskednek. Ezért veszik körül a menyasszonyt is mindenféle rosszat elhárító babonával. Azért tesznek a menyasszonyi koszorúba és a „vőlegényi ruzsá”-ba (amit a kabát hajtókáján viselnek) titokban az öregasszonyok két szál rutát keresztbe, azért tesznek a menyasszony cipőjébe ezüstpénzt, hogy távol tartsák a rosszakat. Ezt úgy mondják, hogy „rosszra ne gázoljon”. A rossz szónak ez a kifejezésmódja „rossz téteményt” avagy rontást jelent.

A babonás diagnosztikai s egyúttal gyógyító műveleteknek egész sora ismeretes Kupuszinán. Három jellegzetes művelet külön elnevezéssel illetnek. Ezek az ólomöntés, a szénvetés és a mérés. Mindhárom dolgot a kisgyermek megbetegedése alkalmával csinálják.

Az ólomöntéssel meg lehet tudni — kinézni —, hogy mitől ijedt meg a gyermek. Amikor ugyanis a gyermek nyugtalan, álmából felijed és sír, vagy meredten néz egy pontra, az annak a jele, hogy valamitől megijedt. A megijedés mint lelki trauma tehát a tünetek előidézője. Az előidéző ok felderítése — a népi betegségszemlélet szerint — már maga elegendő a betegség megszüntetésére. Ezért csinálják az öntést olvasztott ólommal. Egy lavór hideg vízbe csurgatják, és a megmerevedő fém szélső alakzatából a fantázia segítségével megszületik a diagnózis: kutyától, nagy kendős asszonytól, géptől ijedt meg a gyerek.

Persze, az öregasszonyok a szakértői az ilyen megfejtésnek. De ha nem tudják biztosan megállapítani az ijedés okát, akkor következik a szemverés próbája, a szénvetés. Ezt az ősrégi és úgyszólván mindenütt ismert mágikus-babonás műveletet Kupuszinán teljeses vallásos köntösbe öltöztetik. Jól megfigyelhető a keresztény vallásos elemek keveredése az ősi pogány elemekkel. Előtte elmondanak három miatyánkot, három üdvözlégyet és három hiszekegyet, és a következő ajánlást: „Atyaisten, Fiúisten, Szentlélek Uristen, ajánlom ezen imádságokat azokért a lelkékért, akik szemverésben meghaltak”. Ezután egyenesen a kútról ho-

zott tiszta vízből pohárba töltenek, és kilenc szem izzó faparazsat vetnek belé. Innen a neve: szénvetés. Ha a széndarabkákból csak egy is lesüllyed a víz fenekére, az a szemverés bizonyítéka. De minél több széndarabka süllyed le, annál erősebb a szemverés. Ha a betegség okát ily módon kiderítették, akkor a szenes vízzel megmosdatják a gyermeket, egy kortyot itatnak is belőle, és a maradékot az ajtó mögé öntik. Akkor „mindjárt megfordul rajta a betegség”. A szénvetést nemcsak kisgyermeknek, hanem a beteg borjúnak, csikónak, malacnak is szokás csinálni, mert az állatok betegségét is szemverésből származtatják.

De mi is az a szemverés? Annyi mint erős nézés útján gonosz szándéku akarátvitel. Bosszúból, irigységből, megkívánásból a rontó személy mintegy szuggesztív úton képes megbetegíteni, a szemek ereje által. Az ilyenek különös ismertetőjének tartják az összenőtt szemöldököt vagy a szem színében látható, elütő színű pontokat (tarka szem), de a kupuszinaiak nem tudnak semmit a szemverők ismertetőjeleiről. Szemmel verni tud akárki, ha akar. Az ajánló imádságból kitűnik, hogy a szemverést olyan súlyos betegségnek tartják, amely halált is okozhat.

A szemverés leleplezésének és eltávolításának másik módja a mérés. Egy bögrébe kanállal páratlan számú kanálnyi vizet mérnek (3—5—7—9 kanállal), s amikor így bemérték, akkor ugyanazzal a kanállal egy másik bögrébe visszamérik. Ha ilyenkor több kanál víz lesz a mérés eredménye, akkor az a szemverés bizonyítéka. Azt állítják, hogy a víz rejtelmes módon megszaporodik a bögrében, és ez mutatja a szemverést. Kétségtelen, hogy itt a mérő személy tudatos vagy legjobb esetben tudat alatti jóhiszemű tévedéséről vagy elmerésről van szó, mert itt minden fizikai magyarázat csődöt mond. De amikor a kupuszinaiak előtt kételkedésemet fejeztem ki, akkor nem is fizikai, hanem vallásos magyarázattal álltak elő: a bibliai csodás kenyérszaporításra hivatkoztak, mert „az Isten megtehet mindent, amit akar”. S mikor azt vetettem ellen, hogy mit gondolnak, ha három asszony összedugja a fejét, akkor ők kormányozhatják az istent, hogy mit csináljon. Azt felelték: „Meg van írva a szentírásban, hogy egy hajunk szála sem eshetik le a fejünkről Önökülé” — és ebben meg is nyugszanak. „No és különben kinek ártunk vele? Senkinek!” — hozták fel önigazolásukra. Az ilyen babonáskodásokat olyankor csinálják, amikor férfiember nincs odahaza. Mert a férfi ilyenkor csak úrban van. Gúnyolódik, és hitetlenkedésével elrontja a varázslatot. Ha otthon van is, valami ürüggyel elküldik vagy kiküldik, előtte nem is beszélnek róla.

Vannak még sötétebb babonás gyógyítások is, amelyekhez csak egyes asszonyok értenek, akikhez el kell vinni a beteg gyermeket. A fiatalasszony úgy alkonyattájt bepakolja a gyereket, karjára veszi, és szó nélkül elmegy vele. Megy az utcán, senki sem sejtí, hogy hova. Befordul a sarkon, és lopva körülnéz, mielőtt belép egy kis házba. Ki is gondolna rosszat? Pedig aki benézne a kerítéseshadékon, ugyan különös dolgot láthatna: az asszony ott guggol a trágyadomb mellett. Három ruhada-

rabkát tűz a trágyadombba, és közben valami imádságot mormol. Aztán kiveszi a fácskákat, és egyenként végighúzza őket a gyermek szája szélén. Az anya ott áll mellette, és tartja a gyermeket. Aztán bebugyolálja, hazaviszi, és várja a hatást. Ha jobban lesz, akkor nem megy többet, de ha nem lesz jobban, még másnap és harmadnap estefelé is elviszi. Harmadszorra biztosan használ. Ezt a ráimádkozást nem szemverésnél, hanem az ún. „békánál” szokták végezni. Békának nevezik a kisgyermek torokbetegségét, amikor nyáladzik, és mirigye, azaz „békája” van az álla alatt. A népies leírás alapján a fogzási tünetekről vagy nyirokmirigy-gyulladásról lehet szó. Ez a babonás gyógykezelés egyszersmind példája az ürülék mágikus erejében való hitnek. A betegségdemont az undorító ürülékkel akarják elijeszteni, visszaretteneni. A hármas szám és a fadarabkák használata teljesen megfelel a mágikus kezelés kellékeinek. Itt nem az ürülék vegyi anyagai szerepelnek mint materiális gyógyanyagok, hanem a transzcendens erőiben való hit. Itt megemlítem, hogy a trágya egyébként ősrégi népi gyógyszer, nemcsak külsőleg mint borogatás, hanem a szárított trágya vizes kivonata is, amelyet régi orvosságos könyvekben „minden virágok vize”-nek neveznek. Magam láttam az Alföldön a használatát hasi kólika ellen. Kupuszinán nem hallottam egyébnemű használatáról, mint a fenti babonás ráolvasással kapcsolatban.

Még egy imádságforma ráolvasást tudtam meg, amelyet anyajegy elmulasztására használtak. Közlője ugyanaz az asszony, aki a spermával való megkenést beszélte el. Mivel ezt nem tudta megcsinálni, a ráolvasáshoz folyamodott, amely sokkal egyszerűbb, és ami a fő — használt. Szövege így hangzik:

*Atya, Fiú és Szentlélek nevében.
Atya-anya nélkül születettél
Pap-kántor nélkül légy eltemetve.*

Miközben ezt mondta, kereszt alakjában az ujjával jelet rajzolt az anyajegyre. Az anyajegy eredetére és létrejöttére vonatkozólag azt a nézetet vallotta, hogy a várandós asszonnyal történt különös dolgok ütköznek ki a gyermekek anyajegy formájában. Ez általánosan elterjedt néphit. Pl. ez az asszony nagyon megkívánta a szőlőt, amelyet az anyósánál egy táliban az asztalon látott, de az anyós nem kínálta meg vele. Az újszülött kisfiú homlokán a szemöldöke fölött olyan jegy volt, mint öt szem szőlő. Akkorák voltak, mint egy borsszem. De még másik jegy is volt rajta: a csecsbimbója alatt egy kis „palacsinta”, azaz fehér folt. Ennek eredetét azzal hozta összefüggésbe, hogy palacsintasütéskor egy palacsintát leejtett a földre.

A betegségekkel kapcsolatban meg kell még említenem a halálról való démonikus felfogást Kupuszinán, amely szintén megszemélyesítésben nyilvánul meg. A meghalás a népi felfogásban nem élettani folyamat,

az életműködések fokozatos megszűnése, hanem a Halál személy, aki elviszi az áldozatát. Van egy szólásmondásuk: „korpát adott a Halálnak”. Ezt arra mondják, aki valamely súlyos betegségből épült fel. Vagy amikor a gyermek beteg és fél a haláltól, azzal vigasztalja az édesanyja: „Ne félj, kisfiam, nem kell meghalni, majd korpát adunk a halálnak, és nem visz el téged.” Ebből kitűnik, hogy a halál olyasvalaki, akivel alkudni lehet, csereüzletet lehet kötni. Van egy kupuszinai népmese is, amelyből ugyanez a felfogás tűnik ki. Ezt a mesét később fogom közölni, mivel egészségügyi vonatkozásai nincsenek.

Itte kíváncsiaknak felsorolásra azok a tájszavak, amelyekkel betegségi tüneteket, elváltozásokat neveznek meg, azaz a betegségek népi nomenklatúrája: halottcsont = nagyobb növedék, hóttetem; balkács = balkezes, természet = a férfi nemi váladéka; nyomorult = gyengelemjű; béka = kisgyermek betegsége, nyáladzás, torokdaganat.

EGÉSZSÉGÜGYI VONATKOZÁSÚ SZOKÁSOK, HAGYOMÁNYOK, HIEDELMEK, MONDÁSOK

A kisgyermek körmét egyéves koráig nem vágják, „hogy lopós ne legyen a gyermek”, hanem az édesanyja lerágja. Haját sem vágják ollóval, hanem csak öt ujjukkal rendezik el. Amikor a gyermekek tejfoga kiesik, a kemence kuckójába dobják, és a következő versikét mondják:

*Egér, egér, adok neked csontfogat
Adjál érte vasfogat.*

Jellegetes mondásaik: — Aki piros akar lenni, káposztát kell annak enni. A kenyér héjától lesz piros a gyermek arca. Lágy kenyér harmatos szőlővel a legjobb a világon. Tele gyomorral nem jó lefeküdni, de még rosszabb üres gyomorral.

Régi egészségvédő népszokás a karácsonyesti asztalnál mézes fokhagymát enni, és aprószentek napján a gyermekek megsubrikázása. Ezek a régi szokások ma is élnek Kupuszinán, de a hozzájuk fűződő babonás hiedelem már feledésbe ment. Maguk se tudják, miért, de a szokást tartják.

A születendő gyermek nemének megjósolására vonatkozó hiedelem: ha a várandós asszony fenn viseli a terhét: kisleány, ha lenn hordozza: fiú lesz. Másik nemjósoló babona az, hogy a terhes asszonyra hirtelen rászólnak: „Micsodás a kezéd?” Ilyenkor az önkéntelenül maga elé kapja a kezét, és megfigyelik, hogy hogyan. Ha a nyerege van fölfelé, akkor lánya lesz, a kézhát néz felfelé, akkor fia lesz.

A szerelmi hűség megtartásának babonás szokása a lakodalom alkalmával a vőlegény jelképes megkötése. A menyasszony a vőlegénynek mindkét csuklójára kék szalagot köt. Ezzel jelképesen magához köti a férfi szerelmét. A kötés az erőlekötés szimbóluma. Még egy lakodalmi

babonáról hallottam, amely a szerelmi hűség biztosítására szolgál. Egy öregasszony tanította ki a menyasszonyt, hogy egy szem cukrot dugjon el „valáho^{va}”, majd etesse meg az újdonsült férj^{jel}el. Aki azt megeszi, annak mindig a felesége szerelme lesz a legédesebb. Ebben a babonában is nemi szervek váladékának mágikus erejében való hit tükröződik. Egyszersmind a párhuzamban a cukor és a szerelem édessége közt a népi betegé^{szemléletben} oly gyakori hasonlóság elve nyer kifejezést. Csodálatosan összefügg minden a népi szemléletben. Ez a szemlélet globális, azaz mindent egybefoglaló. A primitív ember önmagát csak a nagy természet egy kicsiny részecskéjének tekinti, és összefüggést érez, hisz, tud egészen távoli dolgok és jelenségek között. A babonás műveletek képtelenségeit és különösségeit csakis ebben a természetszemléletben lehet elfogadni és követni. A hasonlóság elve alapján kezelik a sárgaságot népiesen sárgaré^{pán} vagy aranygyű^{rűn} állott vízzel, a vérszegénységet vörösb^{orral} stb.

Itt említtem még meg, hogy az ikergyermek^{ek} születését arra vezetik vissza, hogy az anya a terhesség idején ikergyümölc^{söt} evett vagy pl. ikeruborkát vett a kezébe. Természetesen itt nem az uborkának, hanem az ikertermésnek van szerepe. Mivel kertgazdálkodással foglalkoznak, náluk gyakori eset, hogy ikeruborka adódik a kézbe.

Kupuszina állítólag egykés falu. Konkrét adatokat erről nem tudtam kapni. A születések korlátozása nem népies szerekkel történik, hanem a nép elég jómódú és reális felfogású arra, hogy Zomborba menjen, és megtalálja azokat, akik megteszik a kívánt szolgálatot. Beszélnek hirtelen elpatkolt, makkegészséges menyecskekről, de nem feszegetik a dolgokat.

A szülés körül semmi babonás szokásuk nincs, az újszülöttek köldök^{szinórját} sem teszik el védő amulettként, hanem eldobja a bába.

(Folytatása szeptemberi számunkban)